

تحلیل پهنه‌بندی گردشگری شبانه در شهر شیراز

آزاده عظیمی^۱، استادیار گروه مدیریت خدمات گردشگری، دانشکده گردشگری، دانشگاه تهران، تهران، ایران

مونا ارغوان، کارشناس ارشد بازاریابی جهانگردی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

امین فرجی، دانشیار دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشکدگان فارابی، دانشگاه تهران، قم، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۶/۲۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۶/۱۴

چکیده

شیراز شهری با اقلیم گردشگری مناسب و ظرفیت‌های بی‌شمار گردشگری است و بیشترین مقبولیت را جهت احیای گردشگری شبانه دارد. بحث گردشگری شبانه با تاکید بر افزایش مدت زمان بازدید از جاذبه‌های شیراز مطرح شده است. پژوهش حاضر در نظر دارد به تحلیل پهنه‌بندی گردشگری شبانه در شهر شیراز بپردازد. اهداف این پژوهش عبارت‌اند از تحلیل و بررسی وضعیت گردشگری شهر شیراز، شناخت شاخص‌ها و ابعاد گردشگری شبانه و همچنین ترسیم سیمای فضایی و پهنه‌های پهنه گردشگری شبانه در شهر شیراز. این تحقیق کمی و از نظر جهت‌گیری تحقیق، کاربردی و از بعد هدف از نوع توصیفی-اکتشافی است. داده‌های تحقیق از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی جمع‌آوری گردیده و برای انجام این تحقیق از ابزار فیش‌برداری بهره‌گرفته و بسته به ضرورت و تأمین گپ اطلاعاتی از دو ابزار پرسشنامه و نیز مشاهده استفاده گردید. جامعه آماری تحقیق شهر شیراز است. روش نمونه‌گیری تمام شماری و بهره‌گیری از خبرگان است. برای تحلیل اطلاعات و پهنه‌بندی از ابزار GIS استفاده شده است. نتایج مشتمل بر پهنه‌بندی گستره فضایی شهر شیراز است که مجموعه‌ای از بخش‌های مختلف چند منطقه شهر شیراز را شامل می‌شود. این مناطق عبارت است از منطقه ۸ به طور کامل و قسمت‌هایی از بقیه مناطق یازده‌گانه شهر شیراز. این محدوده‌های تدقیق شده بخش قابل توجهی از مرکز شهر شیراز را در بر می‌گیرد که به نحوی نیاز مبرم به توسعه گردشگری شبانه جهت پیشگیری از رخوت بخش مرکزی شهر را دارد.

کلیدواژه‌ها: گردشگری، گردشگری شبانه، زندگی شبانه، پهنه‌بندی، شیراز

مقدمه

گردشگران تمایل دارند یک مقصد گردشگری را به شیوه‌های مختلف تجربه و درک کنند؛ در این میان، زمان یک عامل بسیار مؤثر است (لیپر^۱، ۲۰۰۴: ۱۲۹). زندگی شبانه سهم مؤثری در اقتصاد داخلی شهرها دارد و در تولید، توزیع و سازمان‌دهی صنعت گردشگری نقش مهمی دارد (حسینی و هاشمی فدکی، ۱۳۹۲: ۱). بدین ترتیب با رونق شبانه فعالیت‌ها و فضاهای شهری، گردشگری شبانه شهری توسعه می‌یابد؛ به طور متقابل، توسعه گردشگری شبانه به رونق هر چه بیشتر فعالیت‌ها و افزایش درآمدهای گردشگری می‌انجامد (شیخ بیگلو و تبریزی، ۱۳۹۵: ۴۶).

در شهری مثل شیراز با توجه به وجود مناطق دیدنی تاریخی و طبیعی و همچنین واحدهای تجاری که تقریباً در تمام طول شبانه‌روز در حال ارائه خدمات هستند می‌توان این نوع از گردشگری نوین را با توجه به قابلیت‌های شهری و بر اساس فرهنگ ایرانی - اسلامی پیاده‌سازی و اجرا کرد (یوسفی، ۱۳۹۷: ۲). هرچند توسعه گردشگری شبانه می‌تواند در رونق فعالیت‌ها و توسعه اقتصادی جامعه میزبان اثرات محسوسی داشته باشد، ولیکن باید توجه داشت که به دلیل تفاوت فرهنگ‌ها، هنجارها، آداب و رسوم و شیوه‌های مدیریتی متفاوت در شهرهای گوناگون، نمی‌توان نسخه واحدی برای گسترش فعالیت‌های شبانه تجویز نمود (سعیدی رضوانی و سینی چی، ۱۳۸۵: ۱).

با وجود برخی چالش‌های مهم پیرامون اقتصاد شبانه و گردشگری شبانه - به ویژه در حوزه مسائل اجتماعی و فرهنگی - ذی‌نفعان کلیدی به جای تأکید بر تهدیدات اقتصاد شبانه، آن را به مثابه یک فرصت بزرگ می‌نگرند (شیخ بیگلو و سلطانی، ۱۳۹۸: ۶۸؛ ای‌تی‌ام‌سی و ویزیت‌انگلند^۲، ۲۰۱۲: ۲)؛ به عنوان مثال، سرمایه‌گذاری در تفریحات شبانه به عنوان یک راهبرد مرسوم برای تحریک اقتصاد محلی برشمرده شده است (چترتون و هولندز^۳، ۲۰۰۳؛ هال و هابارد^۴، ۱۹۹۶؛ روبرتز^۵، ۲۰۰۹). اما موضوع گردشگری شبانه صرفاً در ابعاد اقتصادی آن خلاصه نمی‌شود و می‌توان آن را در بستر تعاملات اجتماعی نیز مورد توجه

---

1. Leiper
2. ATCM & VisitEngland
3. Chatterton & Hollands
4. Hall & Hubbard
5. Roberts

قرار داد. به بیان دیگر حضور ۲۴ ساعته در عرصه شهری با هدف گردشگری می‌تواند مبنایی برای توسعه سرمایه اجتماعی و کنش‌های فرهنگی باشد. بر این اساس هدف این مقاله شناخت شاخص‌ها و ابعاد گردشگری شبانه و نیز ترسیم سیمای فضایی و پهنه‌های بهینه توسعه گردشگری شبانه در شهر شیراز است. اما سوالات مطرح در این مقاله این است که کدام نقاط شهر می‌تواند واجد شرایط توسعه گردشگری شبانه باشد؟ چه شاخص‌هایی در تعیین این پهنه‌ها موثر است؟ و در نهایت در شهری مانند شیراز کدام نواحی استعداد توسعه گردشگری شبانه بر اساس شاخص‌های تعریف شده را دارد؟

مبانی نظری

ایده برنامه‌ریزی شبانه برای شهرها از ۱۹۷۰ در اروپا مطرح شد (مومنیان و ذکاوت^۱، ۲۰۱۲: ۵۰۵۵). همچنین اصطلاح شهر بدون خواب (شهر بیدار) اولین بار در سال ۱۹۲۰ برای نیویورک استفاده گردیده و در کشور انگلستان نیز در سال ۱۹۹۳ به منچستر، شهر ۲۴ ساعته اطلاق گردید (هیث و استیکلند^۲، ۱۹۹۷). امروزه کشورهای زیادی در جهان به برنامه‌ریزی فعالیت‌های شبانه شهری جهت دستیابی به رشد اقتصادی پرداخته‌اند. در واقع، مفهوم شهر بیدار به دنبال دستیابی به راهکارهای اقتصادی و اجتماعی است که از طریق آن از منابع و پتانسیل‌های شهری به درستی استفاده کرده و موجب ارتقاء کیفیت زندگی انسانی گردد (روبرتز و الدریج^۳، ۲۰۰۹: ۱۰).

گردشگری شبانه بر اهمیت محصول تأکید دارد، بسیاری از محققان آن را معادل محصول گردشگری شبانه^۴، به ویژه از نظر ویژگی‌ها، عملکردها و مشکلات، دانستند (کاو^۵، ۲۰۰۸). گردشگری شبانه می‌تواند از برنامه‌های مختلفی تشکیل شود. ون (۲۰۰۵) برای اولین بار و پس از او تانگ (۲۰۰۷) NTP را به سه نوع عملکرد، مشارکت و چشم‌انداز تقسیم کردند. از دیدگاه مدل توسعه، کائو (۲۰۰۸) پیشنهاد کرد که طبقه‌بندی NTP به عملکرد، مشارکت، چشم‌انداز و نوع جامع‌گسترش یابد. دنگ و گو (۲۰۱۱) پس از تحقیق در مورد ارتباطش با مقصد گردشگری، آن را به عنوان محصولات گردشگری شبانه شهری، روستایی و شهرهای باستانی تقسیم‌بندی کردند. جئونگ (۲۰۱۵) جشنواره شبانه را شامل این موارد در نظر

---

1. Momenian & zekavat
 2. Heath & Stickland
 3. Roberts & Eldridge
 4. NTP, Night Tourism Products
 5. Cao

گرفت: استفاده انعطاف پذیر از نور، اجرای شبانه، جشنواره فرهنگ و هنر شبانه از نوع مرکز شهری، نوشیدنی و رژه شبانه (بیجینگ و همکاران^۱، ۲۰۱۶: ۱۰۷-۱۰۶).

جدول ۱. طبقه‌بندی محصولات گردشگری شبانه

نوع	محصولات گردشگری شبانه
استفاده انعطاف پذیر از نور	جشنواره فانوس کیهن‌نانی نانجینگ؛ جشنواره یخ و برف هاربین؛ جشنواره جینجو نامگانگ یودئونگ کره؛ جشنواره فانوس اوکلند؛ جشنواره فانوس کاغذی اوداوارا ژاپن
	جشنواره بین‌المللی آتش بازی مونترال؛ جشنواره آتش بازی روز استقلال آمریکا؛ جشنواره آتش بازی سال نو در سیدنی، استرالیا؛ جشنواره بین‌المللی آتش بازی پوهانگ کره جنوبی؛ جشنواره آتش بازی دبی
	جشنواره آتش پاره گروه قومی یی؛ جشنواره آتش سنگ سیاه؛ جشنواره خدای اجداد نوزاوا اونسن ژاپنی؛ لوی کراتونگ؛ اوتارو، یوکی آکاری، ژاپن
	سیدنی روشن، استرالیا؛ مسابقه نور ستاره ژاپن؛ بال‌های زمان، سنگاپور؛ جشنواره نورها (لیون)، فرانسه
اجرای شبانه	جشنواره آمریکایی نورها و روشنایی‌های دیل‌بورو؛ صدمین سالروز مقدس ایتالیا؛ کوبه، ژاپن؛ فوجوان، کره جنوبی
	جشنواره هنر موسیقی دره کوآچلا آمریکا؛ جشنواره موسیقی جنوب توسط جنوب غربی؛ جشنواره راسکیله دانمارک؛ جشنواره گلستبری انگلستان؛ کارناوال الکتریکی گل مینا؛ سرزمین عجایب شبانه
چشم‌انداز	جشنواره اتریش - برگنز؛ تاتو نظامی ادینبورگ؛ خاطره دختر سوم خانواده لئو گوپلین؛ رویاهای جلال و شکوه پایتخت شرقی کایفنگ
	بندرگاه ویکتوریا، هنگ کنگ؛ ناگازاکی، ژاپن؛ شهر باستانی لیجیانگ؛ سپیده دم نروژ؛ جشنواره فرهنگ کرم شب تاب گوانگژو
جشنواره فرهنگ و هنر شبانه از نوع مرکز شهری	شب طولانی موزه‌های برلین؛ موزه‌های انگلستان در شب
	شب سفید
	شب فرهنگ
کارناوال	شب صورتی ^۲ ایتالیا؛ «جشنواره قلب‌های آویزان»، آنجرز، فرانسه
	جشنواره اکتبر آلمان؛ جشنواره بین‌المللی آجو چینگداثو؛ جشنواره اکتبر بریزین
	کارناوال ریو برزیل؛ کارناوال نیس فرانسه؛ کارناوال نیواورلئان

منبع: جئونگ، ۲۰۱۵

از مطالعات مختلف می‌توان دریافت که فعالیت‌های گردشگری شبانه را می‌توان طبق فعالیت‌های معمولی

گردشگری طبقه‌بندی کرد؛ که می‌تواند شامل گشت‌وگذار، تماشای اجراها و شرکت در برنامه‌های گردشگری درست مانند فعالیت‌های گردشگری روزانه باشد (سونگ و همکاران^۱، ۲۰۲۰: ۳). اما شاید بعد اجتماعی و هنر توسعه‌کنش‌های اجتماعی و فرهنگی بیش از هر چیزی در محور توجهات توسعه گردشگری شبانه است.

پیشینه تجربی

مخلص (۱۴۰۱) در مقاله خود با عنوان گردشگری شبانه؛ اقدامی راهبردی یا نمایشی در مدیریت شهری به روش توصیفی به تحلیل اقدامات انجام شده در حوزه گردشگری شبانه پرداخته است. نتایج مقاله بیانگر این است که مطالعات موجود در طرح جامع منظر شبانه بر روی اقدامات تزئینی و فضاهای خاصی تمرکز دارد، درحالی که رویکردی به زمان‌بندی‌های متفاوتی که شب را می‌سازند و تفسیری واقع‌گرا نسبت به گردشگری شبانه و تأثیرات آن وجود ندارد.

آزادارمکی (۱۴۰۰)، در مقاله خود با عنوان احیاء زندگی شبانه در بافت فرسوده شهری خیابان لاله‌زار به شاخص‌های موثر بر زندگی شبانه و نیز شناخت کلی از ویژگی‌های مختلف شهر تهران و ویژگی‌های محدوده تاریخی لاله‌زار به ارایه راهکارهایی در جهت ایجاد کاربری پیشین به منظور سرزندگی، کاهش آسیب‌های اجتماعی و کالبدی، جذب سرمایه و بازگرداندن هویت اصلی این محدوده پرداخته شده است. نتایج بدست آمده حاکی از آن است که شاخص‌های زندگی شبانه از جمله احساس امنیت، دسترسی به حمل و نقل عمومی، جذابیت و زیبایی فضا، افزایش ساعات فعالیت‌ها و همچنین برگرداندن کاربری گذشته در ساعاتی از شب می‌تواند موجب جذب مردم و پویایی این فضا باشد و نیز هویت اصلی این خیابان را تا حدودی به آن بازگرداند.

احمدی و هوایی (۱۳۹۸) در مقاله خود با عنوان مسیر خلاق گردشگری شهری به معرفی مسیر گردشگری شبانه شیراز پرداخته‌اند. با توجه به یافته مقاله شهر شیراز با توجه به جاذبه‌های مهمی که دارد می‌تواند گردشگری شبانه را تقویت کند اما بسیاری از بناهای این شهر هنوز نورپردازی کافی را برای این کار ندارند. گردشگران زیادی زمان شب را در هتل یا اقامتگاه خود می‌گذرانند و می‌توان این گردشگران را با

جاذبه‌های شب آشنا و به نوعی به رونق اقتصادی شهر نیز کمک کرد.

نجفی پور و ابراهیمی مجد (۱۳۹۸) مقاله‌ای را با عنوان بررسی ظرفیت‌های توسعه گردشگری شبانه در ایران ارائه کردند. این مطالعه به بررسی و شناخت ظرفیت‌های گردشگری شبانه در شیراز پرداخته است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که توسعه گردشگری شبانه رابطه مستقیم و معناداری با توسعه اقتصاد محلی، ارتقا ساختار اجتماعی- فرهنگی و محیطی و افزایش تقاضای گردشگری برای این شهر دارد. این نوع از گردشگری نه تنها باعث ادراک صحیح گردشگران از شهر و توفیق گردشگری می‌شود، بلکه تعاملات میان شهروندان و آنان را نیز موجب خواهد شد.

فتوت (۱۳۹۸) پژوهشی در زمینه ارتقاء حیات شبانه در فضاهای شهری با رویکرد شهر ۲۴ ساعته (نمونه موردی: محور عقیف آباد شیراز) به انجام رساند. این مقاله سعی دارد عناصر تأثیرگذار فضاهای شهری را شناسایی و با ارائه راهبردها و سیاست‌های مناسب، باعث افزایش سرزندگی و حیات شبانه گردد.

آنی‌زاده (۱۳۹۷) مقاله‌ای با عنوان زندگی شبانه در فرهنگ مردم ایران را ارائه کرد. این جستار کوشیده است ضمن مطالعه اسنادی و بررسی پیشینه پیدایش شهرهای ۲۴ ساعته، گونه‌های مختلف سنت شب‌نشینی در ایران را به عنوان مهم‌ترین جلوه فعالیت‌های فراغتی و اجتماعی شبانه ایرانیان بررسی کرده است.

محمدپور و درسخوان (۱۳۹۳) در مقاله خود ارتقا تعاملات مردم در شهر ۲۴ ساعته را بررسی کردند. در این پژوهش به این نتیجه رسیدند که محیط‌های شهری باید مراکزی برای تجمع انسان‌ها و ایجاد تعاملات اجتماعی باشند.

وانگ، همکاران (۲۰۲۳)، در مقاله‌ای با عنوان سنجش حمایت ساکنین جهت گردشگری شبانه: کاربست تئوری تبادل اجتماعی و مشارکت عاطفی به بررسی روابط بین کیفیت زندگی ساکنین، همکاری و مشارکت عاطفی، رفتار ساکنین و رفتارهای حمایتی پرداخته است. که نتایج حکایت از حمایت ساکنین از گردشگری شبانه در راستای نظریه تبادل اجتماعی و مشارکت عاطفی قابل طرح و بررسی است.

ژانگ و همکاران (۲۰۲۲)، در مقاله‌ای با عنوان تحقیقی در خصوص توسعه پایدار اقتصاد گردشگری شبانه شهری: مطالعه موردی شهر شنزن به موضوع گردشگری شبانه پرداخته شده است. نتایج تحقیق حکایت از

آن دارد که همه شاخص‌های کلیدی توسعه پایدار اقتصاد گردشگری شهر شنزن رشد سریع داشته و در عمل توسعه گردشگری شبانه منجر به تزریق این رشد سریع بوده است.

خرسند و همکاران (۲۰۲۰) پژوهشی تحت عنوان تعریف مجدد مفهوم شهر ۲۴ ساعته و زندگی شبانه شهر برای شهرهای مقدس، با استفاده از دستورالعمل‌های اسلامی: مطالعه موردی شهر مقدس کربلا به انجام رساندند. این تحقیق می‌کوشد تا با استفاده از یک روش کیفی و تحقیق و بررسی به سؤالات زیر پاسخ دهد تا مطالعه موردی شهر کربلا را توسعه دهد: روابط بین سبک زندگی اسلامی و زندگی شهری ۲۴ ساعته چیست؟ بر اساس زندگی شبانه محلی فعلی، چه ظرفیت‌هایی از شهر از بین می‌روند؟

الدريج (۲۰۱۹) در مقاله‌اش تحت عنوان غریبه‌ها در شب: مطالعات زندگی شبانه و گردشگری شهری جدید به گردآوری تحقیقات اخیر در زمینه مطالعات گردشگری شهری و زندگی شبانه می‌پردازد. استدلال مطرح شده در اینجا این است که درحالی‌که دوتایی میزبان/ میهمان، گردشگر/ غیرگردشگر ممکن است در حال پیکربندی مجدد باشد، فضاهاى شب و زندگی شبانه به صورت‌های مختلف این دوتایی‌ها را مجدداً باز می‌گردانند.

محدوده و قلمرو مورد مطالعه

شهر شیراز در بخش مرکزی شهرستان شیراز در حدود ۱/۷۱ درصد مساحت شهرستان شیراز و حدود ۰/۱۵ درصد از کل مساحت استان فارس را شامل می‌شود. این شهر در ارتفاع ۱۴۸۴ متری از سطح دریا و در منطقه کوهستانی زاگرس واقع شده و آب و هوای معتدلی دارد. شهر شیراز از سمت غرب به کوه دراک و از سمت شمال به کوه‌های بمو، سبزویشان، چهل مقام و باباکوهی (از رشته کوه‌های زاگرس) محدود شده است. یک رود فصلی از وسط شهر عبور می‌کند که به رودخانه خشک معروف است و تنها در فصل زمستان و بهار آب دارد. این رود به دریاچه مهارلو واقع در جنوب شرقی شیراز می‌ریزد. شهر شیراز به ۱۱ منطقه شهرداری تقسیم شده و مساحتی بالغ بر ۲۱۷ کیلومتر مربع دارد. بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، شهر شیراز ۳۲ درصد جمعیت استان و ۸۴ درصد جمعیت شهرستان شیراز را در خود جای داده است. تراکم جمعیت در شهر شیراز ۷۲۱۵ نفر در کیلومتر مربع می‌باشد.

شکل ۱. موقعیت شهر شیراز در استان فارس؛ منبع: نگارندگان، ۱۴۰۳

روش شناسی

روش این مقاله کمی و از منظر فلسفی، این مقاله از فلسفه اثبات‌گرایی پیروی می‌کند. بر اساس دیدگاه اثبات‌گرایی تغییر و تحول اجتماعی از الگویی خاص، جهان شمول و از پیش تعیین شده‌ای پیروی می‌کند. در عین حال جهت‌گیری این پژوهش از نوع کاربردی است. تحقیقات کاربردی تحقیقاتی هستند که نظریه‌ها، قانون‌مندی‌ها، اصول و فنونی که در تحقیقات پایه تدوین می‌شوند را برای حل مسائل اجرایی و واقعی به کار می‌گیرند. در این پژوهش از رویکرد قیاسی استفاده شده است. استدلال قیاسی به اصطلاح مطمئن است و تنها به تأیید نظریه یا فرضیه می‌پردازد. از منظر استراتژی، استراتژی این تحقیق از نوع مطالعه موردی است. در این روش، سعی می‌شود که با مشاهده تمامی جواب یک پدیده ملموس بررسی فرآیندش در ارتباط با دیگر پدیده‌هایی که آن را احاطه کرده‌اند شناختی جامع از آن پدیده‌ها فراهم آید. داده‌های تحقیق از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی جمع‌آوری شده است. برای تحلیل اطلاعات و پهنه‌بندی از ابزار GIS (آزمون‌های فاصله اقلیدوسی، طبقه‌بندی مجدد و جبر نقشه) استفاده گردیده است. در راستای تحلیل ابعاد و پهنه‌های مورد نظر در توسعه گردشگری شبانه مجموعه شاخص‌های احصا شده در

مطالعات مختلف به شرح جداول ۲، ۳ و ۴ ارائه شده است.

چنان که در جدول ۲ ارائه شده است اولین و مهمترین دسته شاخص‌ها در بررسی و مطالعه پهنه‌های مستعد جهت توسعه گردشگری شبانه وجود خدمات شهری لازم مانند مبلمان شهری، بهداشت محیط، سیستم بانکی، دسترسی به حمل و نقل به ویژه از نوع حمل و نقل همگانی، دسترسی لازم به پارکینگ و در نهایت راهنمایان و خدمات غذا و نوشیدنی است. این دست شاخص‌ها ضمن بررسی و مطالعه منابع مرتبط به شیوه بررسی اسنادی، با تکیه بر نظرات خبرگان نیز احصا شده است.

جدول ۲. شاخص‌های حوزه خدمات شهری جهت شناسایی پهنه‌های گردشگری شبانه

منبع	نوع شاخص	شاخص	معیار
نگارندگان	کمی	تعداد تجهیزات اطلاع رسانی در هر منطقه	مبلمان شهری
نگارندگان	کیفی	پراکنش تجهیزات اطلاع رسانی در هر منطقه	
نگارندگان	کمی	تعداد تجهیزات سرپناه در هر منطقه	
نگارندگان	کیفی	پراکنش تجهیزات سرپناه در هر منطقه	
نگارندگان	کمی	تعداد تجهیزات تغذیه و توزیع در هر منطقه	
نگارندگان	کیفی	پراکنش تجهیزات تغذیه و توزیع در هر منطقه	
نگارندگان	کمی	تعداد تجهیزات تزئینی در هر منطقه	
نگارندگان	کیفی	پراکنش تجهیزات تزئینی در هر منطقه	
نگارندگان	کمی	تعداد تجهیزات روشنایی در هر منطقه	
نگارندگان	کیفی	پراکنش تجهیزات روشنایی در هر منطقه	
نگارندگان	کمی	تعداد تجهیزات نقل و انتقال در هر منطقه	
نگارندگان	کیفی	پراکنش تجهیزات نقل و انتقال در هر منطقه	
نگارندگان	کمی	تعداد تجهیزات تخلیه و جمع‌آوری در هر منطقه	
نگارندگان	کیفی	پراکنش تجهیزات تخلیه و جمع‌آوری در هر منطقه	
نگارندگان	کمی	تعداد تجهیزات موانع و راه بند در هر منطقه	
نگارندگان	کیفی	پراکنش تجهیزات موانع و راه بند در هر منطقه	
نگارندگان	کمی	تعداد تجهیزات عمومی در هر منطقه	بهداشت محیط
نگارندگان	کیفی	پراکنش تجهیزات عمومی در هر منطقه	
نگارندگان	کیفی	نظافت منظم فضاهای عمومی شهری	
نگارندگان	کیفی	جمع‌آوری منظم زباله و پسماند شهری	
نگارندگان	کمی	تعداد سرویس‌های بهداشتی در هر منطقه	معیار
نگارندگان	کیفی	پراکنش سرویس‌های بهداشتی در هر منطقه	

ادامه جدول ۲. شاخص های حوزه خدمات شهری جهت شناسایی پهنه های گردشگری شبانه

منبع	نوع شاخص	شاخص	معیار	
نگارندگان	کمی	تعداد دستگاه های خودپرداز در هر منطقه	سیستم بانکی و صرافی	خدمات شهری
نگارندگان	کمی	تعداد صرافی ها در هر منطقه		
نگارندگان	کمی	ساعات کاری صرافی ها		
نگارندگان	کیفی	پراکنش دستگاه های خودپرداز و صرافی ها در هر منطقه		
نگارندگان	کمی	ساعات کار مترو	سیستم حمل و نقل	
نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	کمی	ساعات کار اتوبوس های شهری		
نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	کمی	ساعات کار تاکسی های شهری		
نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	کیفی	پراکنش ایستگاه های مترو در هر منطقه		
نگارندگان	کیفی	پراکنش ایستگاه های دوچرخه اشتراکی در هر منطقه		
نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	کیفی	پراکنش ایستگاه های تاکسی شهری در هر منطقه		
نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	کیفی	پراکنش ایستگاه های اتوبوس شهری در هر منطقه		
نگارندگان	کمی	تعداد ایستگاه های تاکسی شهری در هر منطقه		
نگارندگان	کمی	تعداد ایستگاه های مترو در هر منطقه		
نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	کمی	تعداد ایستگاه های اتوبوس شهری در هر منطقه		
نگارندگان	کمی	تعداد ایستگاه های دوچرخه اشتراکی در هر منطقه		
نگارندگان	کمی	تعداد پارکینگ ها در هر منطقه		
نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	کیفی	پراکنش پارکینگ ها در هر منطقه		
نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	کمی	ساعات کاری پارکینگ ها		
نگارندگان	کمی	ظرفیت کل پارکینگ ها در هر منطقه		

ادامه جدول ۲. شاخص‌های حوزه خدمات شهری جهت شناسایی پهنه‌های گردشگری شبانه

منبع	نوع شاخص	شاخص	معیار	
نگارندگان	کمی	وجود راهنمای ثابت در همه جاذبه‌های گردشگری	راهنمایان گردشگری	خدمات شهری
نگارندگان	کمی	ساعات کاری مراکز غذا و نوشیدنی	مراکز غذا و نوشیدنی	
نگارندگان	کمی	تعداد انواع مراکز غذا و نوشیدنی در هر منطقه		
نگارندگان	کیفی	پراکنش مراکز غذا و نوشیدنی در هر منطقه		

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

در جدول ۳ شاخص‌های حوزه امنیت، تنوع کاربری و جاذبه‌های گردشگری نمایش داده شده است. در عین حال توسعه گردشگری شبانه در پهنه‌های شهری نیازمند امنیت به عنوان یک عنصر حیاتی است. پر واضح است که بروز چالش امنیتی به عنوان محرک اصلی در عدم ترغیب حضور گردشگران در این فضا بوده و عملاً بستر توسعه گردشگری شبانه فراهم نخواهد شد. از طرفی موضوع توسعه گردشگری شبانه در اصل به عنوان یکی از اقدامات در راستای توسعه امنیت و بازگشت حیات به بخش‌های مرکزی شهرهای بزرگ به ویژه بخش‌هایی است که عموماً در شب‌ها خالی از جمعیت هستند.

جدول ۳. شاخص‌های حوزه خدمات شهری جهت شناسایی پهنه‌های گردشگری شبانه

نگارندگان	کمی	میزان جرائم خیابانی در هر منطقه	امنیت فردی و اجتماعی
نگارندگان	کمی	ساعات کاری نیروی انتظامی	
نگارندگان	کمی	تعداد نیروهای ثابت در هر منطقه	
نگارندگان	کمی	تعداد نیروهای گشت در هر منطقه	
نگارندگان	کمی	مدت زمان رسیدن نیروها به محل حادثه	
نگارندگان	کمی	تعداد دوربین‌های نظارتی در هر منطقه	
نگارندگان	کیفی	پراکنش دوربین‌های نظارتی در هر منطقه	
نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	کیفی	نورپردازی مناسب در فضاهای عمومی	
نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	کیفی	میزان تراکم و فشردگی جمعیت در شب	
نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	کمی	مدت حضور مردم در فضا در شب	
نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	کیفی	میزان مراجعه کنندگان به فضا در شب	
نگارندگان	کمی	تعداد پاسگاه‌های پلیس در هر منطقه	
نگارندگان	کیفی	پراکنش پاسگاه‌های پلیس در هر منطقه	
نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	کمی	میزان رفتارهای ضد اجتماعی در هر منطقه	

ادامه جدول ۳. شاخص‌های حوزه خدمات شهری جهت شناسایی پهنه‌های گردشگری شبانه

میزان تنوع کاربری زمین در هر منطقه	کمی	نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	تنوع کاربری
میزان زمین‌های بایر و خالی در هر منطقه	کمی	نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	
تعداد پلاک‌های تک منظوره و چند منظوره در هر منطقه	کمی	نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	
تعداد کاربری‌های فعال در شب در هر منطقه	کمی	نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	
پراکنش کاربری‌های فعال در شب در هر منطقه	کیفی	نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	
دامنه زمانی کاربری‌های فعال در شب در هر منطقه	کمی	نیلی پور طباطبایی (۱۳۹۳)	
وجود کاربری‌های مختص فضا	کیفی	نیلی پور طباطبایی و قلعه نویی (۱۳۹۴)	جاذبه‌های گردشگری
تعداد انواع جاذبه‌های گردشگری در هر منطقه	کمی	نگارندگان	
ساعات کاری جاذبه‌های گردشگری	کمی	نگارندگان	
تعداد انواع رویدادهای گردشگری در هر منطقه در طول سال	کمی	نگارندگان	
پراکنش جاذبه‌های گردشگری در هر منطقه	کیفی	نگارندگان	

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

در کنار شاخص‌های خدمات شهری و نیز امنیت می‌توان به مواردی چون تنوع کاربری، جاذبه‌های گردشگری و سایر انواع شاخص‌ها که بیشتر ماهیت کیفی در ارزیابی شهروندان دارند نیز اشاره کرد (جداول ۳ و ۴). شاخص تنوع کاربری که از آن در نظریات جدید برنامه‌ریزی تحت عنوان کاربری مختلط^۱ یاد می‌شود از رویکردهای نوینی است که سعی در پیاده‌پذیر کردن محورهای گردشگری و رهایی این قبیل فضاها از تردد وسایط نقلیه است.

جدول شماره ۴. شاخص‌های عمومی جهت شناسایی پهنه‌های گردشگری شبانه

قابلیت پیاده روی	کیفی	نهایوندی (۱۳۹۶)	سایر
شرایط محیطی مناسب	کیفی	نجفی پور و ابراهیمی مجد (۱۳۹۸)	
طراحی محیطی مناسب	کیفی	فتوت (۱۳۹۸)	
هویت و حس تعلق به مکان	کیفی	فتوت (۱۳۹۸)	
قابلیت دسترسی	کیفی	نجفی پور و ابراهیمی مجد (۱۳۹۸)	
سرزندگی	کیفی	قرشی نژاد و بختویی (۱۳۹۲ ب)	
جذابیت	کیفی	صادقی مقدم چوکامی و همکاران (۱۳۹۳)	
شادابی	کیفی	قرشی نژاد و بختویی (۱۳۹۲ الف)	
زیبایی بصری	کیفی	قرشی نژاد و بختویی (۱۳۹۲ ب)	
پویایی	کیفی	صادقی مقدم چوکامی و همکاران (۱۳۹۳)	

ادامه جدول شماره ۴. شاخص‌های عمومی جهت شناسایی پهنه‌های گردشگری شبانه

تنوع فعالیت‌ها	کیفی	صادقی مقدم چوکامی و همکاران (۱۳۹۳)
منظر شبانه	کیفی	نگارندگان
خوانایی	کیفی	نجفی پور و ابراهیمی مجد (۱۳۹۸)
احساس راحتی	کیفی	قرشی نژاد و بحتوی (۱۳۹۲ الف)
شرایط اکولوژیکی و اقلیمی	کیفی	نجفی پور و ابراهیمی مجد (۱۳۹۸)
اقتصاد شبانه	کیفی	صادقی مقدم چوکامی و همکاران (۱۳۹۳)
حسن تعامل و مشارکت	کیفی	فتوت (۱۳۹۸)
فضاسازی مکان‌های گردشگری	کیفی	شیخ بیگلو و تبریزی (۱۳۹۷)
تنوع مراجعه کنندگان	کیفی	نگارندگان
وجود فعالیت‌های مختص فضا	کیفی	نبلی پور طباطبایی و قلعه نویی (۱۳۹۴)
وجود فعالیت‌های خاص در زمان‌های خاص	کیفی	نبلی پور طباطبایی و قلعه نویی (۱۳۹۴)
آسایش حرارتی	کیفی	نجفی پور و ابراهیمی مجد (۱۳۹۸)

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در مرحله نخست مقاله اقدام به تعیین شاخص‌های مورد نظر در تعریف پهنه‌های بهینه گردشگری شبانه گردیده است. با توجه به وجود اطلاعات موجود، در نظر گرفتن نظرات کارشناسی متخصصین و بررسی کارهای مشابه انجام شده در این زمینه، اقدام به تهیه معیارها و شاخص‌های مورد نیاز برای مکان‌یابی پهنه‌های مناسب گردشگری شبانه شده است. سپس یک تحلیل کلی و جامع روی مجموعه پارامترهای دخیل در مکان‌یابی صورت گرفته و کلاس‌هایی بر اساس تأثیر هر یک از پارامترها در مکان‌یابی ایجاد و هر یک از پارامترها در یک کلاس مشخص جای گرفته‌اند (شکل ۲).

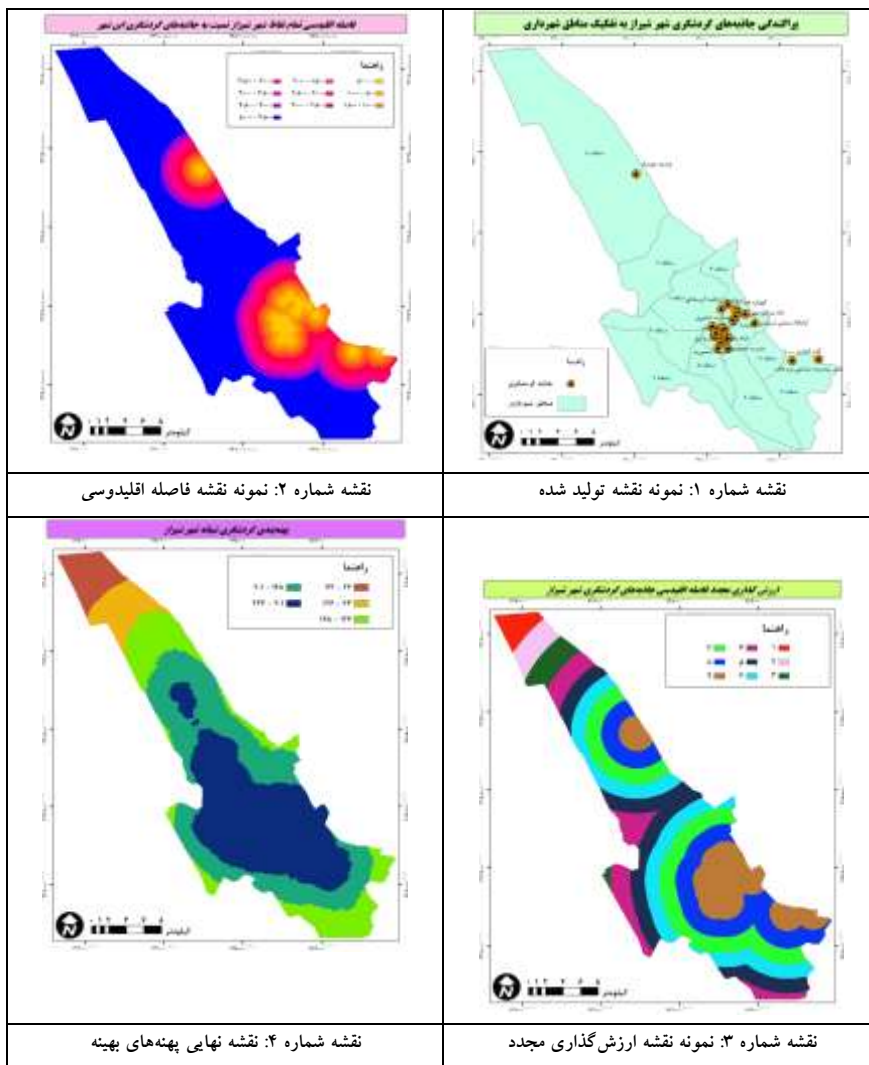

شکل ۲. شاخص‌های پهنه‌بندی گردشگری شبانه؛ منبع: نگارندگان، ۱۴۰۳

بر اساس آنچه ذکر شد این مقاله در قالب چهار مرحله صورت گرفته است. در مرحله نخست تک تک- لایه‌ها از طریق تبدیل طول و عرض مستخرج از گوگل مپ به شیپ‌فایل^۱ تبدیل شده است (نمونه نقشه ۱). در مرحله دوم با استفاده از فاصله اقلیدسی کوتاه‌ترین فاصله بین دو نقطه برطبق رابطه فیثاغورث، محاسبه می‌شود. ابزار فاصله اقلیدوسی^۲ در بین ابزارهای توابع مختلف مجاورت محسوب می‌شود (نمونه نقشه ۲). با توجه به مقادیر خام در لایه فاصله اقلیدوسی در مرحله سوم تک تک لایه‌های می‌بایست ارزش‌گذاری مجدد شوند. یک لایه رستری با توجه به قدرت تفکیک^۳ آن از تعدادی پیکسل‌های یک اندازه تشکیل شده است که هر یک از آن‌ها دارای ارزش عددی مختص به خود هستند. به عمل همجنس کردن، طبقه‌بندی کردن یا دسته‌بندی کردن داده‌ها در یک لایه رستری طبقه‌بندی مجدد^۴ می‌گویند (نمونه نقشه ۳). در نهایت تمام لایه‌های ارزش‌گذاری شده می‌بایست در یک جمع جبری روی هم‌گذاری شوند تا لایه نهایی پهنه‌های بهینه گردشگری شبانه در شهر شیراز مشخص گردد. این امر در این مقاله توسط ابزار محاسبه سلولی یا رستری^۵ و در قالب جبر نقشه^۶ انجام شده است (نقشه ۴). نقشه‌های ۱ تا ۴ تنها به

1. shapefile
 2. Euclidean Distance
 3. Resolution
 4. Reclassify
 5. Raster Calculator
 6. Map Algebra

عنوان نمونه نقشه ارائه شده و برای پیشگیری از افزایش حجم مقاله سایر نقشه‌ها نشان داده نشده است. به واقع فرایند تحلیل در این روش شامل چندین مرحله خلق نقشه است که در هر مرحله ۲۶ مورد نقشه ایجاد شده است که با توجه به انجام این امر در سه مرحله ۷۸ مورد نقشه تولید شده است.

یافته‌ها

بی شک در کنش‌های اجتماعی در عرصه شهری، گردشگری نقش مهمی ایفا می‌کند اما گردشگری شبانه به ویژه در شهرهای جنوبی کشور از آن جهت که در فصول گرم سال تردد در روز عملاً به جهت دمای بالا سخت و ناپذیرا است؛ لذا توجه به گردشگری شبانه و حیات شبانه می‌تواند بستر مناسبی جهت حضور در عرصه‌های شهری و توسعه هم‌کنشی در پهنه‌هایی باشد که گاهاً در طول شب خالی از جمعیت است. شهر شیراز با دارا بودن جاذبه‌های متنوع و متعدد، همواره به عنوان یکی از کانون‌های مهم گردشگری در کشور بوده است و پتانسیل‌های قابل توجهی جهت توسعه گردشگری شبانه دارد. علاوه بر اقبال گردشگران داخلی نسبت به جاذبه‌های شهر شیراز، این شهر یکی از مقصدهای اصلی آن دسته از گردشگران خارجی است که به کشور ایران سفر می‌نمایند. به طور طبیعی همه گردشگران در پی آن هستند که بیشترین بهره ممکن را از سفر خود ببرند و بازدید تعداد بیشتری از جاذبه‌های گردشگری را تجربه نمایند. از این رو، به نظر می‌رسد استفاده از ساعات شبانه برای توسعه فعالیت‌های گردشگری بر غنای حسی گردشگران خواهد افزود. اما نکته مهم دسترسی به خدمات و نیز آسایش گردشگر در ساعاتی از شب است که بتواند در کنار امنیت به راحتی به خدمات مورد نیاز خود دست یابد. در بررسی‌های صورت گرفته در این مقاله به رغم ظرفیت شهر شیراز در توسعه این امر توزیع خدمات در درجه اول یکسان نبوده و در درجه بعدی بهره کافی از ظرفیت توزیع خدمات نشده است. به هر روی در این مقاله با استفاده از ابزارهای مختلف و تحلیل‌هایی که در نرم افزار GIS انجام شد شهر شیراز به منظور ایجاد و توسعه گردشگری شبانه پهنه‌بندی گردیده است و نقشه نهایی به دست آمده که در آن بهترین پهنه انتخاب شده در قالب نقشه شماره ۵ آورده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود ناحیه صورتی رنگ به عنوان بهترین پهنه برای گردشگری شبانه در شیراز مشخص شده است. این پهنه مجموعه‌ای از بخش‌های مختلف چند منطقه شهر شیراز را شامل می‌شود. این مجموعه عبارت است از منطقه ۸ به طور کامل و قسمت‌هایی از بقیه مناطق ۱۱ گانه شهر شیراز (نقشه شماره ۵). محدوده تدقیق شده از این جهت اهمیت ویژه دارد که به عنوان بخش مرکزی شهر شیراز و تمرکز کاربری‌های بخش تجاری در ساعات شبانه گاهاً حیات خود را از دست می‌دهد. این موضوع منجر می‌شود که از تمام ظرفیت زمانی گردشگری شهر شیراز

استفاده نشود. این مقاله بر مبنای یافته‌های خود تکیه ویژه بر پهنه ویژه گردشگری شبانه داشته که می‌تواند بستر زیست‌پذیری شهر و در عین چرخه حیات ۲۴ ساعته و اقتصاد پویای شهری را رغم بزند. از سوی دیگر با تکیه بر اصل فراگیری و تاکید بر استفاده همگان از شهرهای گردشگری، نقشه ارائه شده مبنای تعریف و برنامه‌ریزی رویدادهایی مختلف دینی و ملی می‌تواند باشد که از این محل پویایی و تصویر شهر در ۲۴ ساعت نمایش داده شود.

از منظری دیگر مطلوبیت محیط شبانه شهری برای انجام فعالیت‌های گردشگری متأثر از عوامل و معیارهای مختلفی است، از جمله شرایط اقلیمی است. چنان که ذکر شد شهر شیراز به عنوان یکی از شهرهای جنوبی نیاز ضروری بر توسعه گردشگری در پهنه تدقیق شده دارد تا از این محل بستر آسایش اقلیمی گردشگران فراهم گردد. این مطالعه به عنوان مقدمه‌ای در راستای تهیه طرح استراتژیک توسعه گردشگری شبانه در شهر شیراز می‌تواند باشد که چرا که در فرایند برنامه‌ریزی گردشگری یکی از ارکان کلیدی تعریف محدوده عمل برنامه‌ریزی است.

به بیان دیگر نظر به مراحل مختلف برنامه‌ریزی و نیز ضرورت تدقیق اولویت اقدامات در نظام برنامه‌ریزی، پهنه‌های مشخص شده به واقع به عنوان مستعدترین فضاها به عنوان استقرار وهاب گردشگری شبانه است.

نقشه ۵. پهنه‌بندی گردشگری شبانه شهر شیراز؛ منبع: نگارندگان، ۱۴۰۳

نتیجه گیری

آنچه که در فرایند برنامه‌ریزی گردشگری از اهمیت ویژه برخوردار است شناسایی محورهای کلیدی اقدام است. به واقع توجه به اصل تخصیص در برنامه‌ریزی گردشگری یعنی تلاش نظامند در راستای تخصیص منابع محدود به نیازهای نامحدود است. در این راستا یکی از گام‌های کلیدی شناسایی اولویت اقدامات با هدف ایجاد بیشترین میزان اثرگذاری است. به همین منظور در این مقاله تلاش گردید تا با دسته‌بندی شاخص‌های شناسایی پهنه مستعد جهت توسعه گردشگری شبانه، اولویت اقدام جهت این امر را در شهر شیراز مشخص گردد.

نکته کلیدی مورد توجه در این مقاله ضرورت توجه به گردشگری شبانه در شهر شیراز به عنوان کلانشهر گردشگری با ظرفیت‌های قابل توجه است اما در این میان ویژگی‌های شهرهای بزرگ مانند سبک زندگی پرمشغله روزانه جامعه شهری نیز بر کمبود فراغت و فعالیت‌های تفریحی در محیط‌های عمومی بیرونی تأثیر می‌گذارد. این محدودیت‌ها الگوهای رفتاری جوامع شهری را تغییر داده است. به بیان دیگر حضور در شب و بهره‌گیری از زیبایی شهر در شب از اهم مصادیق توسعه گردشگری شبانه است که در شهر شیراز صدق می‌کند. در این راستا گام نخست تعریف حدود و ثغور عمل برنامه‌ریزی گردشگری است که در این مقاله به آن پرداخته شده است.

برای ایجاد زیرساخت‌های مناسب و بهره‌برداری اصولی از این نوع از گردشگری نیاز است اقدامات گسترده‌ای صورت گیرد. از این رو از مهم‌ترین گام‌ها برای برنامه‌ریزی و پیشبرد این امر، مکان‌یابی سایت‌هایی برای ارائه خدمات موردنیاز گردشگران در قالب گردشگری شبانه است. انتخاب مکان‌های بهینه و شناسایی پهنه‌های مستعد گردشگری شبانه و مکان‌یابی آن‌ها با تجزیه و تحلیل معیارها و شاخص‌های متعدد در محیط Arz GIS در این زمینه کمک شایانی می‌کند تا یک شهر را هر چه بیشتر در زمره محیط‌های مناسب برای گردشگری شبانه قرار دهد. عناصر مطرح در مقاله حاضر شامل ۶ معیار و ۲۶ شاخص است که اثر هر یک در ارتباط با مکان‌گزینی در قالب نقشه در محیط GIS ارائه گردیده است. لایه‌های اطلاعاتی در محیط Arc GIS ایجاد شده و نتایج حاصل از تلفیق لایه‌های اطلاعاتی، بهترین مکان‌ها را برای استقرار پهنه‌های گردشگری شبانه معرفی نموده است. می‌توان به عنوان جمع‌بندی نهایی

این چنین مطرح نمود که امروز حضور در عرصه شهری یکی از مصادیق توسعه گردشگری و زیست-پذیری و ابزاری برای کنش‌های بیشتر مردم است. در این رابطه ظهور مفاهیم نوینی مانند شهر ۲۴ ساعته، حیات شبانه و گردشگری شبانه با تمرکز بر پویایی شهر در طول ۲۴ ساعت می‌تواند در توسعه مفهوم کنش‌های اجتماعی نقش مهمی داشته باشد. از این منظر شاید گردشگری بیش از هر امر دیگر در این خصوص نقش دارد. در درجه اول گردشگری به عنوان یک صنعت درآمدزا در کشورهای مختلف مورد توجه و سیاست گذاری قرار گرفته و به عنوان جایگزینی برای درآمدهای نفتی در کشورهای فاقد منابع تجدید ناپذیر همواره مد نظر بوده است. در این رهگذر گردشگری شب یکی از مفاهیم به نسبت جدید صنعت گردشگری است. در واقع با فراگیر شدن توسعه صنعت گردشگری، گردشگری شبانه طی یک دهه گذشته مورد توجه قرار گرفته است. گردشگری شبانه به عنوان پدیده‌ای جدید نقش موثری در جذب گردشگر و رونق اقتصادی و اجتماعی دارد، موضوعی که تاکنون در شهرهای مستعد این نوع گردشگری در ایران چندان جدی گرفته نشده است. گردشگری شبانه در مباحث اجتماعی و بزهکاری به عنوان راهکاری برای کاهش این آسیب‌ها مد نظر قرار گرفته است چرا که وقتی شهر بیدار و زنده است برای افراد بزهکار ناامن می‌شود و همچنین در بحث اقتصادی به شهر کمک شایانی می‌کند و اقتصاد محلی شهر را بیدار خواهد کرد. با رونق گردشگری شبانه در شیراز می‌توان علاوه بر این‌که گردشگران را در هنگام شب نیز با جاذبه‌های شهر آشنا نمود، ماندگاری آن‌ها را نیز در این شهر افزایش داد. در پایان در راستای توسعه گردشگری شبانه پیشنهادهایی به قرار ذیل آورده شده است.

بهبود نورپردازی فضاهای شهری؛

افزایش امنیت در سطح شهر به وسیله نصب دوربین‌های نظارتی؛

افزایش ساعات کاری وسایل حمل و نقل عمومی؛

افزایش ساعات بازدید از مکان‌های تاریخی و تفریحی؛

افزایش ساعات کاری مراکز خرید، مجتمع‌های تجاری و مراکز غذا و نوشابه؛

برگزاری جشنواره‌ها و رویدادهای فرهنگی و هنری در شب؛

فرهنگ سازی در زمینه لزوم پرداختن به حیات شبانه و گردشگری در شب.

منابع

- آزادارمکی، مرضیه (۱۴۰۰)، «احیاء زندگی شبانه در بافت فرسوده شهری خیابان لاله زار»، نشریه جامعه شناسی فرهنگ و هنر، دوره ۳، شماره ۲.
- احمدی، محمدرضا و هوایی، فاطمه (۱۳۹۸). «مسیر خلاق گردشگری شهری (نمونه موردی: مسیر گردشگری شبانه شیراز)». چهارمین همایش بین‌المللی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پاک.
- آنی زاده، علی (۱۳۹۷). «زندگی شبانه در فرهنگ مردم ایران». دو ماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه، ۶(۲۱)، ۷۳-۹۸.
- حسنی، علیرضا و هاشمی فدکی، الهه سادات (۱۳۹۲)، «ایجاد سرزندگی شبانه شهری با رویکرد طراحی فضاهای ۴۲ ساعته نمونه موردی خیابان آزادشهر مشهد»، همایش ملی معماری، شهرسازی و توسعه پایدار با محوریت از معماری بومی تا شهر پایدار
- شیخ بیگلر، رعنا و تبریزی، نازنین (۱۳۹۵). «توسعه گردشگری شبانه شهری در ایران تحلیل مقایسه‌ای شهرهای اصفهان، تبریز، شیراز، مشهد و یزد». فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۶(۲۴)، ۴۵-۵۸.
- شیخ بیگلر، رعنا و سلطانی، زهرا (۱۳۹۸)، «مطلوبیت گردشگری شبانه شهری از دیدگاه گردشگران مطالعه موردی: گردشگران شهر شیراز»، گردشگری شهری دوره ۶ بهار ۱۳۹۸ شماره ۱.
- سعیدی رضوانی، نوید و سین چی، پیروز (۱۳۸۵)، «راهبردهایی برای تحقق مفهوم شهرهای ۲۴ ساعته»، همایش شهر برتر، طرح برتر
- فتوت، اسماعیل (۱۳۹۸). «ارتقاء حیات شبانه در فضاهای شهری با رویکرد شهر ۲۴ ساعته (نمونه موردی: محور عقیف آباد شیراز)». اولین همایش بین‌المللی و پنجمین همایش ملی معماری و شهر پایدار. دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی. دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی.
- محمدپور، زهرا و درسخوان، رسول (۱۳۹۳). «ارتقاء تعاملات مردم در شهر ۲۴ ساعته». کنگره بین‌المللی پایداری در معماری و شهرسازی، مصدر، دویی.
- مخلص، فرنوش (۱۴۰۱)، «گردشگری شبانه؛ اقدامی راهبردی یا نمایشی در مدیریت شهری؟»، مجله گردشگری فرهنگ، ۳(۱۰)، ۵۵-۵.
- نجفی پور، امیرعباس و ابراهیمی مجد، سارا (۱۳۹۸). «بررسی ظرفیت‌های توسعه گردشگری شبانه در ایران (مطالعه موردی: شیراز)». چهارمین کنگره بین‌المللی توسعه کشاورزی، منابع طبیعی، محیط زیست و گردشگری ایران، تبریز.
- نهبانندی، الهام (۱۳۹۶). «حیات شبانه در شهرهای ایران و راهکارهایی برای بهبود آن». چهارمین کنفرانس بین‌المللی فناوری‌های نوین در مهندسی عمران، معماری و شهرسازی، تهران، ایران.
- نیللی پور طباطبایی، نازنین (۱۳۹۳). «بازطراحی خیابان با تاکید بر زندگی شبانه (نمونه موردی: خیابان کمال اسماعیل اصفهان)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. گروه طراحی شهری. دانشکده هنر و معماری. دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد.

یوسفی، ابراهیم (۱۳۹۷). آمایش جاذبه‌های گردشگری شهری با تأکید بر گردشگری شب: مطالعه موردی مناطق ۲ و ۳ شهر شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی. دانشگاه شیراز.

- Ahmadi, Mohammadreza and Ahaiy, Fatemeh (2018). The creative route of urban tourism (case example: night tourism route of Shiraz). The fourth international conference on tourism, geography, and clean environment (in Persian).
- Anizadeh, Ali (2017). Nightlife in Iranian culture. *Bimonthly Journal of Popular Culture and Literature*, 6(21), 73-98 (in Persian).
- ATCM & VisitEngland, (2012), *The Evening& Night-Time Economy: Realising the potential for Destination Organisations*, Queen Anne's Gate Westminster, London.
- Azadaramki, Marzieh (1400), *the revival of nightlife in the worn-out urban context of Lalezar street*, publication: *Sociology of Culture and Art*, Volume 3, Number 2. (in Persian).
- Cao, X. (2008). The development of urban night tourism in China—A case study of Kaifeng. *Commercial Research*, 15, 35-49.#
- Chatterton, P. & Hollands, R. (2003). *Urban nightscapes: Youth cultures, pleasure spaces, and corporate power*. Routledge, New York.
- Eldridge, A. (2019). Strangers in the Night: Nightlife studies and new urban tourism. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 11(3), 422-435.
- Fotovvat, Ismail (2018). Improving nightlife in urban spaces with a 24-hour city approach (case example: Afif Abad Axis, Shiraz). The first international conference and the fifth national conference on architecture and sustainable city. Faculty of Architectural Engineering and Urban Planning. Shahid Rajaei Tarbiat University (in Persian).
- Hall, T & Hubbard, P., (1996), The entrepreneurial city: new urban politics, new urban geographies?, *Progress in Human Geography*, 20,2, pp 153-174.
- Hasani, Alireza and Hashemi Fadaki, Elahe Sadat (2012), creating urban nightlife with the approach of designing 42-hour spaces, a case study of Azadshahr Street, Mashhad, National Conference on Architecture, Urban Planning and Sustainable Development with a focus on native architecture to a sustainable city (in Persian).
- Heath T, Stickland R, (1997), "The twenty-four-hour city concept", in *Safer City Centres: Reviving the Public Realm* Eds Oc T, Tiesdell S, (Paul Chapman, London) pp 170–183.
- Khorsand, R., Alalhesabi, M. & Kheyroddin, R. (2020). Redefining the concept of the 24-hour city and city nightlife for holy cities, with the use of Islamic instructions: A case study of the holy city of Karbala. IOP Conference Series: Materials Science and Engineering. 3rd International Conference on Engineering Sciences, Karbala, Iraq.
- Leiper, N. (2004). *Tourism management* (3rd ed.). Pearson Education, Australia.
- Mokhles, Farnoosh (1401), *Night tourism; a strategic or demonstrative action in urban management?* Farhang Tourism Magazine, 3(10), 5-55. (in Persian).
- Mohammadpour, Zahra and Darskhwan, Rasool (2014). Improving people's interactions in the 24-hour city. International Congress of Sustainability in Architecture and Urban Planning,

- Masdar, Dubai. (in Persian).
- Momenian, A. and Zekavat, M., (2012), Rehumanasing Urban Space for Night Activities with Particular Reference to Principal 24-hour Cities in Iran, *Research Journal of Applied Sciences, Engineering and Technology* 4(23): 5055-5062, 2012.
- Nahavandi, Elham (2016). Nightlife in Iranian cities and ways to improve it. The 4th International Conference on New Technologies in Civil Engineering, Architecture and Urban Planning, Tehran, Iran (in Persian).
- Najafipour, Amir Abbas and Ebrahimi Majed, Sara (2018). Investigating the development capacities of night tourism in Iran (case study: Shiraz). The 4th International Congress of Agricultural Development, Natural Resources, Environment and Tourism of Iran, Tabriz. (in Persian).
- Nilipour Tabatabai, Nazanin (2013). Street redesign with an emphasis on nightlife (case example: Kamal Ismail Street, Isfahan). Master's thesis. Urban design group. College of Arts and Architecture. Islamic Azad University, Yazd branch. (in Persian).
- Roberts, M. (2009). Planning, urban design, and the night-time city: Still at the margins? *Criminology & Criminal Justice*, 9(4), 487-506.
- Roberts, M. & Eldridge, A. (2009). *Planning the night-time city*. Routledge, Abingdon.
- Saeedi Rizvani, Navid and Sin Chi, Pirouz (2016), strategies to realize the concept of 24-hour cities, Top City Conference, Project Top. (in Persian).
- Sheikh Biglo, Rana and Tabrizi, Nazanin (2015). The development of urban night tourism in Iran, a comparative analysis of the cities of Isfahan, Tabriz, Shiraz, Mashhad, and Yazd. *Regional Planning Quarterly*, 6(24), 45-58 (in Persian).
- Sheikh Biglo, Rana and Soltani, Zahra (2018), the desirability of urban night tourism from the point of view of tourists, a case study: Shiraz city tourists, *urban tourism*, spring 6, 2018, number 1. (in Persian).
- Song, H., Kim, M. & Park, C. (2020). Temporal distribution as a solution for over-tourism in night tourism: The case of Suwon Hwaseong in South Korea. *Sustainability*, 12(2182).
- Wang, X., Hu, W., Park, K.S., Yuan, Q., and Chen, N., (2023), Examining residents' support for night tourism: An application of the social exchange theory and emotional solidarity, *Journal of Destination Marketing & Management*, V.28.
- Yijing, Z., Nan, C. & Ganghoan, J. (2016). A study of night tourism based on the tourist perceived value: Focused on Zigong Lantern Festival. *Journal of Product Research*, 34(6), 105-113.
- Yousefi, Ibrahim (2017). Urban tourism attractions with an emphasis on night tourism: a case study of districts 2 and 3 of Shiraz city. Master's thesis. Faculty of Economics, Management, and Social Sciences. Shiraz University (in Persian).
- Zhang, Rui; Chen, Sirong; Xu, Shaogui; Law, Rob and Mu Zhang (2022), Research on the Sustainable Development of Urban Night Tourism Economy: A Case Study of Shenzhen City, *Front. Sustain. Cities* 4:870697. Doi: 10.3389/frsc.2022.870697.